

انت، شوپه نهاویر

كانت

كاره ده بیته هوی ئه وهی که دهر کردنی مۆسۆل سانتر بیته وه و حقیقهت و چۆنیی شته کان روونتر و تهواوتر بنویستی.

شوپیپنهاویریش وهک هیگل، ریختستن و هاوسهنگی ئۆرگانیزی شته کان، جووله و حالهتی ئهوان له گهله بارودۆخی شوپن و کات، به مهرجه کانی جوانی دادهئی. واته شتییک جوانه که له ههر کات و شوپن و حالهتییکدا ئه ندامه کانی ریگ کهویتی و هاوسهنگی بکات.

جوانی ههتا بی پهرده تر و بی حیجابتر بیته دهر کردن و تیگه یشتنی ساده تر و روونتره. مۆسیقا وهک هونه ره کانی دیکه کۆپی کردن له دنیای مۆسۆل نیه، به لکوو دوویات کردنه وهی خودی ئیرادهیه. هونه ره کانی دیکه ته نیا سیبهری شته حقیقهیه کان نیشان دهن، به لام مۆسیقا خودی هه بوونه قسه ده کات. مۆسیقا نهیینی ترین جووله و ههستی ئیراده بو ئیمه ده گپرتیه وه. ههر به هوی ئهم سیغه ته وه له هونه ره کانی دیکه توانا تر و به هیتر و کاریگه رتی زۆرتری هه به له سه روح و ههست.

شوپیپنهاویر و ئه فلانتوون جهخت ده که نه سه ر دنیای مۆسۆل. ئه فلانتوون ده لی: «ههر شتییک بوونی نه چیه ته وه سه ر دنیای مۆسۆل ئه وه بوونی نیه.» شوپیپنهاویریش ده لی: «مه به ست له تهواوی هونه ره کان ته نیا یه ک شته، ئه ویش وینای مۆسۆله.»

به ههر حال یه خه ی ههر کام له فه یله سووفان بگری، شتیکیان سه به رته به جوانیناسی هه یه. ناشکرلی له وتاریکی کوردندا باس له سه ر هه موو ئه وانه بکه ین. جوانیناسی وهک لقیکی سه ره به خو ی فه لسه فه، ده بیته په شیوه ی ئاکادیمی و زانستیانه تر شی بکرتیه وه. ئالۆزی و تیگه یشتن و چه مکی زمانی ئهم فه یله سووفانه زۆریش ساده و سانا نیه. ئه وه ی به توانای من بوو باسم لیکردوون و ئه مه ش بی که م و کووری نیه.

ئه وه ی که به رچاوتان که ووتوه، ره نگدانه وه ی ئه و با به ته بوو له سه ر هه ست و نهستی من. ژبان له گه له ده قدا، کاتیکی زۆری ده وی. ده بیته شته کان نه هادینه و ده روونی بکرتیه وه و بی به به شییک له فیکر و هزری خۆت. دنا کۆپی کردن و نووسینی وتاریکی فه لسه فی، هونه ر نیه.

سه رچاوه کان:

- 1- هنر و زیبایی شناسی / ارتور شوپن هاویر / ت: د. فواد روحانی.
- 2- فلسفه کانت / ن: د. میر عبدالحسین نقیب زاده.
- 3- فلسفه هگل / ن: و. ت. ستیس / ت: د. حمید عنایت.

شوپیپنهاویر

نیه، به لکوو وینا و شتیکی دیاریکراوه. بو ناسینی شتیکی جوان مهرجه دوو شت بزاین:

- 1- بوونی تاکیکی ره هابه.
 - 2- نموننه ی ئۆبژه ی شته که له گه له به گراونده کی له مۆسۆل دایه.
- ئه و شته ی که ده بیته خالیکی هاو به ش له نیوان شته مۆسۆله کاند «ماده» به. ماده په یوه ندی نیوان مۆسۆل و دیارده و شته کانه که هه ست ده کرین. شوپیپنهاویر ده لی: «ماده هه میشه دیارده ی یه ک نموننه ی مۆسۆله. ئه و که سه ی که بینه ره، ماده یه. ئه و شته ی که دپته دپتن ههر ماده یه. واته ئهم دوو شته له یه کتری جیا نانه وه. هه لیه ت مرۆفی بینه ر به هوی هه ست و ئیراده وه ده ره جه یه کی گه وره تری هه یه، به لام شته بینه روه که له ده ره جه یه کی زمدا یه. له وه ی که ههر دوو ماده ن بی گومانه.»

شوپیپنهاویر زیاتر له ئه فلانتوون گرنگی ده دا به مۆسۆل. جوانتر و روونتر ئه و مه سه له به مان بو ده کاته وه. ئه و ههر یه ک له هونه ره کان جیا جیا باس ده کات و په یوه ندی ده داته وه بو مۆسۆل. میعماری، شیوه کاری، شاعر، موسیقی و... تا ئه و راده یه ده چیته سه ره وه که جیاوازی یه ک له نیوان مۆسۆل و ئه واندا نابینیه ته وه. ته نانه ت به شاعر و شیوه کاری ده لی ئه مانه خودی حقیقه تن. واته بی واسیته و ئازاد و ره هان. ته نیا خودی حقیقه ته که ئازاد و ره هابه. بو شاعر و شیوه کاری سنوور دیاری نا کری. جیاوازی نیوان میعماری و شاعر و په یکه رسازی له وه دایه که میعماری راست شته که وینا ده کاته وه، نه ک کۆپی شته که. میعماری بیچم سازی نیه که چاوی بینه ر به عاریه ت بگری. به لکوو له میعماریدا هونه ر مه ند ته نیا یه ک شته ده خاته به رچاوه. ئهم

له سه ر ئه وه ده کات که حقیقه ت به په یدا بوونی بوونه وه ره کانه وه ها ته نیو جیهانی هه ست و ماده. واته به هوی کات، شوپن، په یوه ندی (علیت) وه بوو به بیچم و دیارده ی ئهم جیهانه. حقیقه ت له یه که بوونی خو ی ها ته ده ره وه و بینه ر و بلا و بووه و شته کانی دنیای پیکه ئینا. پارچه پارچه بوونی حقیقه ت و په خش و بلا و بوونه وه ی به سه ر جیهاندا، سه ر لی شیواوی بو ئیمه دروست کرد. ههر ئه وه یه که تا ئیستاش واتا یه کمان بو رافه کردنی خودی حقیقه ت نیه.

حقیقه ت که دابه ش بوو، گومانی له نیو ئیمه دا پیکه ئینا. باوه رمان به راست بوون و ناراست بوونی شتییک نه کرد. گومان و دۆزینه وه ی جار نه جار ی له چه مکی حقیقه ت، مرۆفی دو چاری «حیره ت» کرد. «حیره ت» (سه ر لی شیواوی، سه ر گه ردانی) بوو به هوی دۆزینه وه ی چه مکه کانی حقیقه ت. هه لیه ت چه مکی حقیقه ت به شیوه ی ره ها نا، به لکوو به شیوه یه کی ریژه یی.

بزر بوونی خودی حقیقه ت مرۆفی هاندا بو بیر کردنه وه. واته چه مکه کانی حقیقه ت له بیر مرۆفدا بوو به شتیکی موقه دس و بوو به ئه فسانه و ئوستوره. ئیدی مرۆف له و کاته وه ته نیا له گه له نسبی داتا کاند زباوه و ده زی. شوپیپنهاویر پی وایه گه ر دنیای (مۆسۆل) دیار که ویت، ئیدی ناتوانین ئۆبژه و سو بژه، ده لیل و مه دلول له یه کدی جیا بکه ینه وه. به هوی ئه وه ی که له و دنیایه دا هه موو شته کان تیگه له دهن و تهواو که ری یه کتری دهن و ده بنه یه ک شت.

«جیهان ده لی ی وه ک من وایه»، ئهم رسته یه بنه مایه کی ته سه وفی تپدایه. مه ولانا، عه تار و زۆریک له بیر مه ندانی یۆنانی کۆن رایان وایه که مرۆف دنیایه کی بچو که. ههر چی که له جیهاندا هه بیته له نیو ئیسانیشدا هه یه. بو نموننه: ئه و شته ی که له به ردیکدا به حاله تی چه سپا و سه خت و زبر و قورس هه یه، له حقیقه تدا هه مان شته که من به ئیراده ی ناو ده به م. گه ر ئه و به ره دس زیندوو بووبا، ئه و ئه ویش تابه ته مه ندیه کانی ده خسته نیو چا و چی وه ی ئیراده وه.

لای شوپیپنهاویر دوو جو ر جوانی هه یه: 1- جوانی به شیوه ی نیگه تیف: ئاماژه به و تابلویانه ده کات که شیوه کاره هولنده یه کان کیشاویانه. کیشاوه ی شت و مه کی ناو مال، هه موو چه شنه خو راکیک، که دپتنی ئه مانه ئی حساس و ئی شتیای مرۆف ده بزویئی. له به رامبه ر ئه مانه دا ئیراده وه سواس ده بیته و ده بیته هوی له به ین بردنی جوانی و له زه تی جوانیناسی. یان ئه و تابلو و په یکه رانه که جه ستی رووت نمایش ده که ن. ئه مه ته نیا وزه ی جنسی بینه ر ده بزویئی و له زه تیکی سیکی ده به خشی به بینه ر.

2- جوانی پۆزه تیف: ئهم چه شنه جوانیه له جوانی نیگه تیف خراپتره. ئه ویش نمایشی شتی نا حه ز و ناله باره و بینه ر به دپتنی ئه وانه بیزی دپت و هه ستی بیزی ده جوولی. ئه و کات رایان و ابوو که نمایش کردنی ئهم جو ره شتانه به راستی شیوا ی هونه ر نیه. شتی نا شیرین تا کو ئه و گاته ی بی زاری نه هیئی ده توانی په سندی هونه ر بیته. کاتییک که ده لیین شتییک جوانه تپه گه ین که ئه و شته سو بژه یه که بو با به تی جوانیناسی. واته با به ته که گیرانه وه یه کی (سو بژه کتیفه) و ئیمه نه ک

واته قه زاوه تیگه که به (بوون) ی شته کان کاری نیه، ته نیا به چۆنیی شت له به راورد له گه له هه ستیکی خو شی یان ناخۆشیه. کانت له سه ر ئه و باوه ره یه که چۆن تهواوی قه زاوه ته زه وقیه کان، گشتیکی ئۆبژه کتیفه و لۆژیکی نیه، هه یج یاسا و ری سابه ک به ده سه ته وه نادات هه تا کو پیوه ریک بیته بو قه زاوه تی جوانی. قه زاوه تی زه وقی، ته نیا ئیده یه که، ئه ویش له ناخی تهواوی مرۆفه کاند هه یه. واته گشتیه. کانت دپته سه ر ئه و رایه که: «جوان ئه وه یه بی هه یج واتا و چه مکیک، با به تیکی خو شی گشتی بیته.» بو تیگه یشتنی جوانی، پیوسته هاوسهنگی له به رچا و بگرین. واته که سه یک یان شتییک جوانه که ئه ندامه کانی هاوسهنگی له گه له یه کدا هه بیته. بو نموننه، ده می، چاوی، روومه تی، سه ری... یان گه له کی، گوله که ی، به رسیله که ی... له گه له یه کدا بوخی نیته وه. که ئه مانه یه که کو تن، ئه و شته جوانه که باس له سه ر جوانی شتییک ده کری، ئه وه به روا له ت له دپتنی ئۆرگانیزی شته که وه بو مان ده رده که وی که جوانه، ئه وه ش هه ستیکی خو ش له ئیمه دا دروست ده کات.

گۆشه نیگا (زاویه دید) بو کانت گرینگه. ئه ویش له سه ر ئهم بنه مایه. جوانی ئه وه یه که بی هه یج واتا و چه مکیک زه رو وره تی هه ستیکی خو ش وینا بکاته وه. ئه مه ش زه رو وره تی بو نیادیکی سو بژه کتیفه که زه مینه که ی له هه ستدایه نه ک له چه مکه دا. یانی ئهم زه رو وره ته (په سنده) نه ک (نا په سنده).

قه زاوه ت کردنی با به تیکی جوان، په سندن کردن و په سندن نه کردنی با به ته که یه. هه سه ته کانی ئیمه یه که شتییک په سندن ده کات و شتییک په سندن ناکات. چونکه ئهم هه ستانه له تهواوی مرۆفه کاند هه یه، شتیکی گشتیه، واته هه ستیکی هاو به شه. جوانی لای هه موو که س یه ک شته. که و ابوو جوانی چه مکیکی گشتیه. کانت ده لی: «قه زاوه تی گشتی، ته نیا به هه ستیکی هاو به شه وه پیک دپت». لیره دا بو مان ده رده که ویت که له قه زاوه ت کردنی شتییکدا، هه یج که س بو ی نیه دز به و ئیده یه بوه ستی. چونکه ئیمه قه زاوه ته کمان له سه ر بنه مای هه سه ته نه ک چه مکه. نالیین هه موو که س له گه له ئیمه دایه، به لکوو ده لیین «ده بی» له گه له ئیمه دا بیته. کانت ئیده ی ئه و که سانه ی که هلیی هه ندسه ی یان پی جوانه، قبول ناکات. بچمی هه ندسه ریختستنی هه یله کانه و ئه نجای راسته خو ی چه مکیکه. دوا یه ش بو دروست کردن و ریختستنی ئه مانه هزریکی ئه کتیفی ده وی، خه یال جیگه ی نیه. که و ابوو ئیده ی ئه و که سانه به دوو هو قبول ناکریت:

- 1- ریختستنی هه یله کان ئامانجی دیاریکراوی هه یه.
- 2- ئیزن به خه یال نادات که ئازادانه ئه کتیف بیته.

با له م وته یه وه ده ست پیکه ین: «جیهانی هه سه ته کان به زانست ده رنایه ن، ته نیا با به تی شک و گومانن.» له زۆر جیگه دا شوپیپنهاویر وهک ئه فلانتوون بیر ده کاته وه. ئه و دنیا خه یالیه که ئه فلانتوون باسی ده کات (مۆسۆل)، شوپیپنهاویر گرنگی زۆری پیده داد. ئه ویش سه رچاوه ی هه موو شته کان ده گه رینیته وه بو دنیای (مۆسۆل). وشه ی حقیقه ت میتۆدیگه که به رده وام له فه لسه فه ی شوپیپنهاویردا به رچا و ده که ویت. حقیقه ت چه مکیکی تا که (مجرد)، که ته نیا له دنیای (مۆسۆل) دایه. فه لسه فه ی شوپیپنهاویر باس